МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ,
КРАЄЗНАВСТВА І ТУРИЗМУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОГО НАПРЯМУ

«Музеєзнавство»

Основний рівень
3 роки навчання

Київ – 2023

«Схвалено для використання в освітньому процесі»
Рішення експертної комісії з позашкільної освіти від 21.06.2023
(протокол № 2)

Зареєстровано у каталозі надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам за №8.0059-2023

Автор програми:
Гайда Лариса Анатоліївна - провідний науковий співробітник Педагогічного музею України, Відмінник освіти України, Почесний краєзнавець України

Пояснювальна записка

Сучасне музеєзнавство розвивається в Україні як окремий науковий напрям і має широкі можливості для впровадження в освітній простір. Музей – це інститут людської спільноти, який є засобом свідомого цілеспрямованого залучення людей до культурної спадщини минулих часів і посідає особливе місце в житті людства. Об'єктами сучасного музеєзнавства є як загальносвітові, загальноукраїнські культурні святині, так і пам’ятки місцевого значення. Водночас розвивається освітянське музеєзнавство, як складова виховного простору, зокрема у формі музеїв при закладах освіти.

Місія освітянського музейництва – збереження і популяризація історико-культурних надбань українського народу, сприяння у реалізації діяльнісного підходу у процесі навчання й виховання дітей та молоді, а також долучення до локальних культурологічних проєктів та роботи місцевих громад. Для повноцінної роботи керівника музею закладу освіти потрібен сучасний організаційно-методичний супровід.

Навчальну програму з позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого напряму «Музеєзнавство» укладено відповідно до Методичних рекомендацій щодо змісту та оформлення навчальних програм з позашкільної освіти (лист державної наукової установи «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти» Міністерства освіти і науки України від 05.06.2013 р. № 14.1/10-1685) та загально дидактичних принципів сучасної педагогічної науки. В її основу покладено навчальні програмигуртка «Юні музеєзнавці»: («Орієнтовні навчальні програми туристсько-краєзнавчих об’єднань учнівської молоді» (Міністерство освіти України, Інститут змісту і методів навчання, Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді. К. 1996)та регіональну програму «Освітянське музеєзнавство» (Навчальний посібник: Музей у навчальному закладі / Лариса Гайда. – К.: Шкільний світ. 2009).

Гурток «Музеєзнавство» – це творче об’єднання дітей та учнівської молоді, які поглиблено цікавлятьсяісторією рідного краю та виявляють здібності до наукової й дослідницької роботи з краєзнавства. У процесі збирання, наукової опрацювання і зберігання музейних колекцій, створення експозицій вихованці опановують спеціальні методики краєзнавчої та музейної діяльності; відбувається формування загальної культури, яка передбачає не тільки навички сприйняття і засвоєння інформації, а й свідоме та дбайливе ставлення до пам‘яток історії та культури краю, традицій його мешканців. Основною базою для роботи гуртка є музей при закладі освіти (як діючий, так і той, що створюється).

Програма розроблена на основі компетентнісного підходу і передбачає не тільки засвоєння учнями певнихзнань та вмінь, а й оволодіння ними в комплексі. У сучасних умовах він має особливу актуальність, адже формування ключових компетентностей у дітей та учнівської молоді допомагає їм бути конкурентоспроможними на ринках праці, вдало пройти особистісну і професійну соціалізацію та адаптацію, стати свідомим громадянином України.

Мета програми: набуття учнями компетентностей у процесі засвоєння базових знань з музеєзнавства та екскурсійної діяльності, залучення до процесів дослідження, вивчення і збереження історико-культурної спадщини України та рідного краю, сприяння вихованню у них патріотичних почуттів й національної свідомості.

Основні завдання програми полягають у формуванні таких компетентностей:

Пізнавальна: спрямована на оволодіння знаннями з історії України, формування уявлення про неї як цілісний об'єкт пізнання; ознайомлення з основними історичними джерелами регіональної історії, пам'ятками історії та культури краю, музеями, туристичними об'єктами; набуття додаткових знань дисциплін гуманітарного профілю; формування уявлень про способи творчої позаурочної роботи та організації змістовного дозвілля.

Історична: здатність учня самостійно пізнавати, осмислювати та оцінювати минуле України та світу, соціальний й моральний досвід минулих поколінь. До її складників належать: хронологічна, просторова, інформаційно-мовленнєва, логічна та аксіологічна компетентності.

Практична: включає формування практичних вмінь та навичок гуртківців застосовувати здобуті знання на практиці – оволодіння методами краєзнавчо-дослідницької та екскурсійної діяльності, удосконалення навичок громадської пам'яткоохоронної роботи; ознайомлення з практичними формами наукової обробки зібраного матеріалу, підготовки та участі в екскурсіях, експедиціях, громадських акціях та туристських подорожах.

Творча: отримання навичок творчої діяльності під час пошуково-дослідницьких проектів; розвиток особистісних здібностей дітей, їхньої пізнавальної активності; прагнення до самостійного пошуку та відкриття незвіданого; формування умінь реалізовувати творчі завдання, виконувати прості самостійні наукові дослідження; створення умов для розкриття потенціалу здібних учнів, зацікавлення їх перспективами досліджень рідного краю.

*Соціальна:*виховання та розвиток загальної культури особистості, здатності до співпраці, соціальної взаємодії, самореалізації та самовизначення. Залучення учнів до реалізації суспільно значущих місцевих краєзнавчих проєктів, формування патріотичних рис особистості; підготовка дітей до свідомого активного життя в умовах реформування місцевих громад.

Загальнокультурна: розвиток культури особистості та суспільства, вміння аналізувати й оцінювати досягнення науки і культури, орієнтуватись в культурному та духовному просторі сучасного українського суспільства. Виховання у них культури спілкування, поваги до власної історії; формування цінностей, спрямованих на збереження та примноження культури, звичаїв, традицій українського народу.

Регіонально-культурологічна: вивчення місцевих історико-географічних, культурних процесів у їх цілісності; формування стійкого інтересу до краєзнавства; усвідомлення особистої причетності гуртківців до подій

сьогодення у конкретному селі, селищі, районі, місті; розвиток і продовження кращих освітньо-культурологічних традицій краю.

*Громадянська:*вихованці мають орієнтуватись у проблемах розвитку місцевої громади, сучасного суспільно-політичного життя краю, взаємодіяти з державними музеями, іншими державними установами та громадськими творчими організаціями.

Здоров'язбежувальна: включає навички зорганізації та проведення мандрівок рідним краєм, що сприяють психологічному, духовному, соціальному й фізичному здоров'ю дітей.

*Інформаційна:*уміння самостійно шукати, відбирати, аналізувати, опрацьовувати, зберігати, передавати необхідну інформацію за допомогою інформаційно-комунікативних технологій.

Соціально-трудова: володіння знаннями та досвідом родинних стосунків, діяльності в громадянсько-суспільній, соціально-трудовій сферах; уміннями користуватися правами та виконувати обов'язки.

*Комунікативна:*знання, уміння та навички роботи в групі, уміння виконувати різні соціальні ролі в колективі та місцевій громаді.

Особистісного самовдосконалення: володіння способами фізичного, духовного та інтелектуального саморозвитку, емоційної саморегуляції та само підтримки, дотримання правил особистої гігієни; піклування про власне здоров'я, внутрішня екологічна культура, безпечна життєдіяльність особистості.

Допрофесійна: орієнтація у світі гуманітарних професій, формування знань і умінь, що мають опорне значення для професійної освіти.

Навчальна програма розрахована на 3 роки у групах основного рівнів:

– 1-й рік навчання –основний рівень – 216 год. год. на рік (6 год. на тиждень);

– 2-й рік навчання – основний рівень – 216 год. год. на рік (6 год. на тиждень);

– 3-й рік навчання – основний рівень – 216 год. на рік (6 год. на тиждень).

Навчальна программа включає 10 розділів, де розглядаються основи теорії та практики музейної справи. Матеріал для опанування подається за хронологією і тематикою подій. Кожна тема супроводжується коротким змістом теоретичних та практичних занять. При її побудові використано як концентричний, так і лінійний спосіб побудови: одні й ті ж розділи повторно вивчаються на різних ступенях навчання, їх зміст поступово розширюється і поглиблюється, одночасно матеріал вивчається системно й послідовно, з поступовим ускладненням, новий матеріал викладається на основі уже відомого, у тісному зв'язку з ним. Розділи програми побудовані таким чином, щоб педагог мав можливість вибору форм і методів роботи залежно від типу й умов діяльності закладу освіти, історичних особливостей регіону, підбору дітей, умов воєнного стану в Україні та у мирний час.

При підготовці змісту програми враховано нові підходи до соціальної ролі музею, трансформації його надбань в освіту у двох аспектах: як сукупності форм, методів навчання та засобів формування громадянсько-патріотичної позиції учнівської молоді. Завдання сучасної української освіти містять у собі також необхідність урахування індивідуальних здібностей, інтересів і потреб

учнів, можливість для їх розвитку та самореалізації, формування у них орієнтації на певний вид професійної діяльності, реалізації особистісно орієнтованого навчання та індивідуальної траєкторії розвитку.

Під час занять у гуртку вихованці також мають можливість поглибити й інтегрувати знання з навчальних предметів, отримати практичні уміння і навички, що є важливим складником гуманістичного виховання, культурно-духовного розвитку дітей та молоді.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
(1-й рік навчання)

№	Назва теми	Кількість годин		
		Всього	Теор.	Практ.
1.	Вступ. Музей – скарбниця історичної пам'яті українського народу. Основи музейної термінології.	12	6	6
2.	Історія музеїв, їх класифікація. Шкільне музейництво.	22	12	10
3.	Основи організації та створення музею.	20	10	10
4.	Пам'яткознавство. Вивчення джерельної бази з історії краю.	30	10	20
5.	Історія музейноїсправи в області. Відомі колекції краю.	22	10	12
6.	Пошукова діяльність музею: форми і методи.	26	10	16
7.	Експозиційно-виставкова робота музею.	20	8	12
8.	Просвітницька діяльність музеїв.	24	10	14
9.	Організація діяльності музейного активу.	20	10	10
10.	Участь у Всеукраїнських та місцевих краєзнавчих заходах.	20	10	10
	Підсумкова краєзнавчо-пошукова експедиція (дослідницький проект).	–	–	–
	Всього	216	96	120

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ. Музей – скарбниця історичної пам'яті українського народу. Основи музейної термінології (12 год.)

Роль музеїв у збереженні історичної спадкоємності поколінь та культурної спадщини України. Поняття: історичне джерело, джерельна інформація, пам’ятка історії та культури. Класифікація пам’яток (рухомі й нерухомі). Музей, його функції. Основи музейної термінології: музеї, фонди, експозиція, музейний предмет тощо. Сучасне українське музеєзнавство.

Практична робота. Відвідування державних музеїв. Екскурсії до пам’яток археології, архітектури краю. Термінологічні диктанти. Перегляд сайтів провідних музеїв світу та України.

2 . Історія музеїв, їх класифікація. Освітянське музеєзнавство (22 год.)

Історія музеїв України. Види музеїв за формами власності. Державні музеї. Музеї, що працюють на громадських засадах. Профільна класифікація. Музеї-заповідники, музеї просто неба, меморіальні, музеї-садиби. Освітянське музейництво, особливості музеїв при закладах освіти. Географічне розташування музеїв України та їх профільна специфіка. Музеї на карті області.

Практична робота. Відвідування державних та громадських музеїв, зустрічі з їх керівниками, гуртківцями, музейним активом. Виготовлення карто-схем музеїв краю з визначенням їх профілів. Ознайомлення з експозиціями музеїв різних профілів. Дидактичні ігри з визначення профілів музейних експозицій.

3. Основи організації та створення музею (20 год.)

Законодавство України про музейну справу. Концепція музею (визначення профілю, ідеї) та етапи її розвитку. Теоретична розробка «ідейного задуму» музею. Опрацювання структури та засад майбутнього музею. Принципи організації та діяльності музеїв при закладах освіти. Основні етапи і методика створення громадського музею. Шляхи комплектування фондів. Робота зі створення тематичних виставок, розділів експозиції та підготовки музейного активу до їх популяризації. Складання документів для реєстрації.

Практична робота. Складання паспорту музею. Ділова гра «Створюємо музей у школі». Підготовка міні-виставки, наприклад, «Історія моєї родини», «Наш клас у мандрівках» тощо.

4. Пам’яткознавство. Вивчення джерельної бази з історії краю (30 год.)

Пам’ятки історії і культури, їх значення, наукова, історична та художня цінність. Види пам’яток, джерела. Сучасні підходи до їх класифікації. Писемні, речові, зображувальні джерела з історії краю, їх охорона та використання. Пам’ятки природи, науки й техніки. Ставлення до пам’яток як показник цивілізованості суспільства. Діяльність державних та громадських пам’яткохоронних організацій. Закон «Про охорону культурної спадщини». Державний реєстр культурної спадщини. Внесок видатних державних діячів та представників громадськості у справу збереження історико-культурної спадщини України. Відомі пам'яткознавці рідного краю.

Практична робота. Екскурсії до архіву, фондів музеїв та бібліотек, до нерухомих архітектурних та археологічних пам’яток, відвідування виставок відомих колекцій, творів художників, народних майстрів. Майстер-класи

пам'яткознавців. Складання описів пам’яток, підготовка презентацій, відеороликів, повідомлень у соціальних мережах. Складання електронних описів музейних предметів.

5. Історія музейної справи в області. Відомі колекції краю (22 год.)

Перші музейні зібрання нашого краю. Музеї початку ХХ століття. Втрати музейних колекцій початку ХХ ст., під час репресій, Другої світової та російсько-української воєн. Класифікація музеїв: загальноісторичні, військово-історичні, історико-етнографічні, меморіальні, природничі. Розвиток музеїв закладів освіти в Україні та в області. Музеї, які мають звання «Народний», «Зразковий». Меморіальні музеї. Відомі вчителі-засновники місцевих музеїв.

Практична робота. Відвідування музеїв, ознайомлення з колекціями місцевих музеїв, зустрічі їхніми творцями й хранителями. Складання біографічних нарисів видатних краєзнавців краю, вивчення їх творчих доробків, заповнення облікових карток, підготовка повідомлень у соціальних мережах.

6. Пошукова діяльність музею: форми і методи (26 год.)

Мета і завдання пошукової роботи. Організація пошукової роботи та збору матеріалів. Методи комплектування фондів: тематичний, систематичний, комплексний. Форми комплектування: експедиція, походи, подорожі, краєзнавчі екскурсії, поточне комплектування, зустрічі та опитування населення, листування. Заповнення форм опису у щоденниках. Пошук матеріалів у мережі інтернет. Форми збору матеріалів під час літньої експедиції.

Практична робота. Робота з архівними матеріалами та літературою. Проведення польових робіт під час одноденних походів. Виявлення та збирання рухомих пам’яток історії та культури, вивчення середовища їх побутування. Ведення польової документації. Запис спогадів та розповідей учасників та очевидців подій. Анкетування. Первинна обробка зібраних матеріалів.

7. Експозиційно-виставкова робота музею (20 год.)

Основні етапи створення експозиції. Загальнотеоретичні положення щодо створення експозиції. Принципи історичності, об’єктивності, проблемності, предметності, локальності. Автентичність пам’яток – основа музею. Використання в експозиції дидактичних принципів: науковості, системності, послідовності, наступності, вірогідності, переконливості, доступності, наочності. Функції музейної експозиції у навчально-виховному процесі, просвітницькій та культурно-освітній роботі. Етапи опрацювання змісту експозицій або виставок у процесі їх проектування: (підготовчий – вивчення матеріалів щодо теми; визначення мети і завдань, обгрунтування ідей (провідних та головних), тематичної структури і особливостей змісту; характеристика джерелознавчої бази; формування основних вимог до просторово-художнього оформлення). Складання тематико-експозиційного плану.

Практична робота. Знайомство із проектно-експозиційною та виставковою документацією музеїв краю. Ділові ігри з проблем формування

тематико-експозиційних планів експозицій та виставок. Робота творчих груп. Створення індивідуальних віртуальних та очних міні-проектів тематичних виставок.

8. Просвітницька діяльність музею (20 год.)

Напрями, зміст та форми просвітницької діяльності музею: масові, групові, індивідуальні. Музей як бренд території (громади, закладу освіти, установи, фірми). Екскурсія – основна форма просвітницької роботи музею. Організація культурно-освітньої діяльності, методи і форми: екскурсії, виставки, вечори, тематичні ранки, зустрічі, дидактичні ігри, презентації, творчі майстерні, уроки, позакласні заходи, заняття гуртка, краєзнавчі години, лекції, конференції, конкурси, вікторини, зустрічі із земляками та їхніми рідними, вечори і свята, дні відкритих дверей, тематичні мандрівки, виставки, тижні музею, публікації у ЗМІ та соціальних мережах.

Практична робота. Складання сценаріїв масових заходів з використанням музейної збірки. Підготовка елементів екскурсій для різних категорій дітей. Алгоритм створення електронних ресурсів та представлення музею у соціальних мережах.

9. Організація діяльності музейного активу (20 год.)

Громадська та учнівська рада музею закладу, їх функції. Тематичні фокус-групи з реалізації регіонально-культурологічних проектів та акцій. Координація діяльності. Зв’язок ради музею з державними музеями, архівами та іншими організаціями.

Практична робота. Організація роботи ради музею та творчих (дослідницьких) груп за методикою колективних творчих справ. Складання перспективного плану діяльності ради музею, включаючи суспільно-корисні проекти.

10. Участь у Всеукраїнських і місцевих краєзнавчих заходах (20 год.)

Всеукраїнські та обласні історико-краєзнавчі конференції, конкурси, акції. Методика підготовки та участі у них: вивчення Положення або Умов, визначення напряму і теми досліджень, складання плану, опрацювання джерел. Етапи підготовки роботи, підбір ілюстрацій, оформлення результатів.

Практична робота. Зустрічі та консультації з фахівцями-краєзнавцями. Складання описів об'єктів та їх фотографування, позначення на картах. Моделювання та узагальнення результатів досліджень. Підготовка повідомлень, звітів, презентацій. Набуття навичок участі у краєзнавчих та музейних заходах.

Вимоги до знань і вмінь учнів:

Гуртківці повинні ***знати:***

- Основні поняття і терміни освітянського музеєзнавства.
- Типові ознаки профілів музеїв.
- Основи організації та діяльності музеїв на громадських засадах.
- Основні групи пам’яток історії та культури.

- Коротку історію провідних музеїв області (міста).
- Характерні ознаки музейного зібрання.
- Етапи створення тематичної виставки-експозиції.
- Види просвітницької діяльності музею.

Гуртківці повинні ***вміти:***
- Визначати профіль музею за характеристикою музейного зібрання.
- Складати паспорт громадського музею.
- Описати речову пам'ятку.
- Скласти біографічний нарис про відомого краєзнавця краю.
- Віднаходити потрібну інформацію у джерелах та соціальних мережах.
- Створити презентацію або відео про свій музей, історію школи чи родини.
- Складати опис пам'ятки за фото чи документом.
- Володіти основами культури мовлення.

Гуртківці повинні ***набути досвід:***
- Заповнення простої документації та описових карток.
- Записів спогадів учасників подій.
- Підготовки міні-проектів тематичних виставок.
- Опанування елементів проведення екскурсій для молодших школярів однокласників та батьків.
- Роботи у творчих групах та раді музею.
- Участі у конкурсах, акціях, краєзнавчих та музеєзнавчих зібраннях.
- Підготовки тематичних міні-виставок.
- Роботи з довідниками, путівниками і картосхемами.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
(2-й рік навчання)

№	Назва теми	Кількість годин		
		Всього	Теор	Практ
1.	Історія музейної справи в Україні. Музейно-туристичні можливості краю.	20	8	12
2.	Сучасна нормативно-правова база музейної справи. Положення про музеї при закладах освіти.	10	4	6
3.	Музейна діяльність відомих учених-краєзнавців. Музеї при закладах освіти краю.	26	10	16
4.	Основні етапи дослідження історії краю.	30	10	20

5.	Фонди музею. Інструкція з обліку і збереження музейних фондів.	10	4	6
6.	Дослідницька та пам’яткоохоронна діяльність музею.	30	10	20
7.	Побудова та оновлення музейних експозицій.	20	6	14
8.	Екскурсія – основна форма роботи музею.	30	10	20
9.	Прогнозування та планування роботи музею.	14	6	8
10.	Музей та сучасні інформаційні технології.	26	8	18
	Підсумкова краєзнавчо-пошукова експедиція.	–	–	–
	Всього	216	76	140

1. ***Історіямузейної справи в Україні. Музейно-туристичні можливості краю (20 год.)***

Перші спроби колекціонування унікальних та рідкісних речей на території України. Виникнення та розвиток музеїв у XIX столітті. Роль навчальних музеїв при університетах, гімназіях, реальних училищах, школах. Зв’язок музеїв з національно-культурним та краєзнавчим рухом. Піднесення музейної справи в роки УНР. Заснування музеїв національного значення у 20-х роках минулого століття. Реорганізація музейних закладів в 30-і роки XX ст. Репресоване краєзнавство. Зародження і розвиток шкільних музеїв в системі єдиної трудової школи. Формування музейної мережі України після Другої світової війни. Розвиток музейної справи в незалежній Україні. Руйнація музеїв під час російсько-української війни.Рекреаційно-туристичні можливості та районування свого регіону. Пам’ятки історії, культури та музеї краю. Пам’ятки природи. Маршрутитематичних екскурсій. Мережа відомчих та музеїв закладів освіти.

Практична робота. Ознайомлення з літературою, документами. Бесіди з працівниками музеїв, колекціонерами, представниками державних та громадських організацій. Опрацювання матеріалів періодичних видань, проспектів туристичних маршрутів.Відвідування музеїв.

2. Сучасна нормативно-правова база музейної справи. Положення про музеї при закладах освіти(10год.)

Закони України. «Про музеї та музейну справу» та «Про охорону культурної спадщини». Положення про музей при закладі освіти. Функції шкільного музею, його роль і місце у діяльності закладу освіти.

Практична робота. Вивчення фрагментів документів про музейну діяльність. Проблемні завдання на порівняння особливостей діяльності державних та громадських музеїв. Ділові дидактичні ігри.

3. Музейна діяльність відомих учених-краєзнавців. Музеї при закладах освіти краю (26 год.)

Внесок у розвиток історичної регіоналістики видатних українських вчених. Історія краєзнавчих досліджень у регіоні. Створення музеїв в області, місті. Музеї у закладах освіти області (міста): статистика, географія та профільність. Історія створення та діяльності відомих музеїв при закладах освіти.

Практична робота. Перегляд фільмів про життя та діяльність видатних учених-краєзнавців. Зустрічі з місцевими краєзнавцями, працівниками музеїв. Підготовка презентацій, відеороликів, елементів екскурсій, виступів. Відвідування музеїв.

4. Основні етапи дослідження історії краю (30 год.)

Сучасна хронологія подій з історії краю. Дописемний період, археологічні пам'ятки краю, занесені до Державного реєстру культурної спадщини. Проблеми історії заселення та массового залюднення краю, формування адміністративного устрою. Сучасний розвиток області та формування територіальних громад. Вивчення особливостей історії села, селища, міста.

Практична робота. Збір та первинна обробка матеріалів відповідно історичних періодів розвитку краю, їх класифікація та опис. Складання картотек. Оформлення та оновлення розділів експозицій. Підготовка повідомлень до соціальних мереж.

5. Фонди музею. Інструкція з обліку і збереження музейних фондів(10 год.)

Склад фондів –основний та допоміжний. Правила обліку складання актів прийому, реєстрація в книзі обліку, облікові позначки, облік матеріалів у польових умовах, допоміжні форми обліку. Зберігання предметів основного фонду у запасниках та експозиції. Зразки каталогів. Облік фондів музею на громадських засадах. Реєстрація та опис музейних надходжень. Цифровізація музейних предметів.

Практична робота.Робота з документами. Діловагра. Заповнення актів прийому-видачі. Зразки опису предметів, облікових карток, каталогізація. Електронні каталоги. Тренінг по збереженню музейних предметів з посиланням на Інструкцію. Перегляд та аналіз електронних ресурсів «Віртуальний музей».

6. Дослідницька та пам'яткоохоронна діяльність музею(30год.)

Краєзнавчий пошук. Зв'язок профілю музею і теми дослідження. Етапи організації пошукової роботи: визначення напряму, теми дослідження, підбір джерел та об'єктів, розробка плану, програми, складання запитальників. Методика краєзнавчих досліджень. Пошук інформації у соціальних мережах. Підготовка та проведення експедиції. Розробка програми пошукової роботи. Матеріальне забезпечення. Підготовка польової документації, щоденника, спеціального спорядження для збереження пам'яток в умовах експедиції.

Практична робота. Тренінг. Організація пошуку за конкретною темою. Дослідження елементів теми під час походів та експедицій. Робота з архівними матеріалами та літературою. Проведення польових робітпід час дво-, триденних

походів та експедицій. Збирання пам’яток для музею, вивчення середовища їх побутування. Польовий щоденник. Робота із запитальниками. Камеральна обробка матеріалів.

7. Побудова та оновлення музейних експозицій (20 год.)

Обрання теми музейної експозиції. Розробка плану. Організація збору матеріалів до експозиції. Методи побудови експозицій. Постійні та змінні експозиції. Виставки з фондів музею. Причини втрати актуальності певних тем та шляхи оновлення експозицій.

Практична робота. Приклади оформлення експозицій з окремих тем. Підбір матеріалів та ілюстративного матеріалу. Створення віртуальної виставки.

8. Екскурсія – основна форма роботи музею(30 год.)

Підготовка і проведення шкільної музейної екскурсії. Поняття музейної екскурсії, її основні ознаки. Класифікація екскурсій. Підготовка екскурсовода та учнів. Складання плану і опрацювання змісту. Етапи індивідуальної роботи учня під керівництвом педагога над змістом екскурсії: визначення і формулювання теми, мети, основних питань змісту; вивчення теми за літературними джерелами та експозиції музею; виявлення експозиційних комплексів та окремих музейних предметів-об’єктів показу, їх вивчення; розробка плану екскурсії, робота над тезами змісту; пошук логічних зв’язків між частинами, визначення екскурсійного маршруту і часу, що відводиться на її окремі структурні елементи; знайомство із правилами проведення екскурсії і набуття практичних навичок; презентація та обговорення екскурсії. Подальше удосконалення музейної екскурсії.

Практична робота. Підготовка нових екскурсій експозиціями чи виставками музею, опрацювання окремих елементів.

9. Прогнозування та планування роботи музею(14год.)

Завдання планування роботи музею при закладі освіти. Форми планування (перспективне і поточне). Відображення в планах: основних напрямків і тематики пошукової роботи, участі в експедиціях; основних об’єктів і джерел комплектування; проведення культурно-просвітницьких заходів, екскурсій, співпраця з державними та громадськими організаціями. Орієнтовний календарний план-сітка (електронний варіант).

Практична робота. Ознайомлення з формами і методикою прогнозування та планування діяльності громадського музею. Складання проекту плану роботи музею.

10. Музей та сучасні інформаційні технології (26год.)

Інформатизація фондів, сучасні підходи до класифікації музейних предметів. Світові музейні зібрання в мережі Інтернет. Банк даних про музеї України. Освітні програми музеїв. Презентація матеріалів музею у соціальних мережах. Музейно-ігрові програми.

Практична робота. Віртуальні мандрівки музеями. Створення тематичних музейних сторінок у соціальних мережах та на сайтах закладів освіти.

Вимоги до знань і вмінь учнів:

Гуртківці повинні ***знати:***

- Основні етапи розвитку музейної справи в Україні.
- Найбільш відомі пам'ятки історії та природи краю.
- Основні нормативні документи музейної справи.
- Відомі постаті українських музейників.
- Провідні державні музеї України.
- Хронологічну періодизацію історії України. Основні роботи дослідників-краєзнавців історії рідного краю.
- Вимоги до зберігання музейних зібрань.
- Прості методи краєзнавчих досліджень.
- Етапи створення тематичної виставки або розділу експозиції.
- Види екскурсій, етапи їх підготовки і проведення.
- Інноваційні освітні програми сучасних українських музеїв.

Гуртківці повинні ***вміти:***

- Шукати і відбирати краєзнавчу інформацію з різних джерел.
- Складати паспорт шкільного музею відповідно до Положення про музей при закладі освіти.
- Розрізняти державні (комунальні), громадські та приватні музеї.
- Підготувати презентацію про краєзнавців-музейників області, створення відомих музеїв краю.
- Здійснювати простий опис музейних предметів.
- Застосовувати елементарні методи краєзнавчих досліджень.
- Здійснювати підбір музейних предметів до конкретної теми.
- Розробити план екскурсії.
- Адаптувати елементи досвіду сучасників.

Гуртківці повинні **набути досвід:**

- Участі в екскурсіях та мандрівках з краєзнавчими завданнями.
- Роботи з нормативними актами з музеєзнавства.
- Підготовки та проведення краєзнавчих презентацій, відеороликів.
- Первинної обробки музейних колекцій, їх класифікації відповідно до певних історичних періодів.
- Роботи з каталогами, пошуку потрібних матеріалів.
- Ведення польового щоденника, заповнення запитальників.
- Підготовки плану тематичної виставки.
- Організації та проведення елементів екскурсії музеєм та на місцевості.
- Реалізації краєзнавчо-просвітницьких та пам'яткоохоронних проектів.

- Створення тематичних сторінок у соціальних мережах та розміщення матеріалів про музейну діяльність на сайтах закладу освіти та місцевої громади.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
(3-й рік навчання)

№	Назва теми	Кількість годин		
		го	Теор.	Практ.
1.	Українське музеєзнавство. Краєзнавство і туризм в Україні.	30	20	10
2.	Особливості діяльності профільних музеїв.	22	10	12
3.	Музей в системі роботи закладу освіти та громадській діяльності місцевої громади.	20	8	12
4.	Українська регіоналістика. Діяльність сучасних учених-музеєзнавців.	20	8	12
5.	Історія музеїв світу.	20	14	6
6.	Музейна збірка – основа музею. Шляхи і форми комплектування музейної збірки. Виставкова діяльність музею.	20	10	10
7.	Сучасні технології підготовки екскурсії.	30	12	18
8.	Основи менеджменту та маркетингу у музейній справі.	20	10	10
9.	Перспективний план діяльності музею, участь у Всеукраїнських та регіональних культурологічних програмах.	14	4	10
10.	Зв’язки музею з державними та громадськими організаціями. Форми презентації діяльності.	20	6	14
	Підсумкова краєзнавчо-пошукова експедиція.	–	–	–
	Всього	216	102	114

1.Українське музеєзнавство. Краєзнавство і туризм в Україні (30 год.)

Розвиток українського музеєзнавства як науки. Наукові центри України, які займаються вивченням історико-культурної спадщини. Відомі музеї України. Громадські пам’яткоохоронні організації. Туризм один з пріоритетних напрямів розвитку національної культури та економіки. Особливості

туристичних регіонів України, туристичні магніти. Популярні туристично-пізнавальні маршрути. Організація внутрішнього та дитячого туризму в Україні.

Практична робота. Зустрічі з науковцями, музеєзнавцями, представниками місцевих організацій та установ, які займаються справами охорони історико-культурної спадщини регіону.Опрацювання рекламних проспектівтуристичних агенцій, ознайомлення з популярними туристичними маршрутами України та рідного краю. Подорожі музеями України.

2. Особливості діяльності профільних музеїв (22 год.)

Види і профілі музеїв: історичні (загальноісторичні, військово-історичні, історії релігії, історико-побутові, археологічні, етнографічні), природничі (антропологічні, біологічні, геологічні, зоологічні, мінералогічні, палеонтологічні), літературні, художні (образотворчого, декоративно-прикладного, народного, сучасного мистецтва), мистецькі (театральні, музичні, музеї кіно), науково-технічні, комплексні (краєзнавчі, екомузеї), галузеві (технічні, сільськогосподарські, медичні, педагогічні тощо). Музейно-архітектурні комплекси, музеї під відритим небом.

Практична робота. Ознайомлення із специфікою фондів, експозицій та форм діяльності профільних музеїв краю. Екскурсії та зустрічі з працівниками музеїв. Виконання індивідуальних завдань.

3. Музей в системі роботи закладу освіти та діяльності місцевої громади (20 год.)

Використання музейних матеріалівна уроках та у позакласній роботі. Видиуроків у музеї. Краєзнавчі читання. Викладання факультативів та спецкурсів. Співпраця музею та бібліотеки, підготовка спільних заходів. Діяльність краєзнавчих та музеєзнавчихг уртків і молодіжних клубів. Традиції закладу освіти. Участь музейногоактиву у збереженні пам’ятників та пам’яток історії та культури краю. Музейні видання та електронні ресурси. Музей як культурно-просвітницький центр міста, села, містечка, мікрорайону.

Практична робота. Підготовка матеріалів музею до участі у загальношкільних святах, масових заходах. Виконання індивідуальних завдань для розробки нових екскурсії для школярів різного віку, батьків та гостей.

4. Українська регіоналістика. Діяльність сучасних учених-краєзнавців та музеєзнавців(20 год.)

Поняття «історична регіоналістика» та «краєзнавство». Наукові школи: «земельний напрям» в історичній школі В. Антоновича, «обласництво» Д. Багалія, діяльність Д. Яворницького, «районознавство» М. Грушевського, одеська школа М. Слабченка. Розвиток та здобутки українського краєзнавства у ХХ столітті. Діяльність Товариства охорони пам’яток історії та культури та Всеукраїнської спілки краєзнавців. П. Тронько – патріарх українського краєзнавства, засновник музейних комплексів. Творці відомих музеїв України – М.Сікорський та Б. Возницький. Внесок музейників регіону у справу

дослідження, вивчення та збереження історико-культурної спадщини краю. Всеукраїнські та місцеві премії у галузі музейництва.

Практична робота. Підготовка повідомлень, рефератів, презентацій, відеофільмів про життя та діяльність видатних учених, краєзнавців та музейників України. Зустрічі з місцевими музеєзнавцями. Підготовка матеріалів для розміщення у Вікіпедії. Збір матеріалів длямузею закладу освіти, їх опис та систематизація.

5. Історія музеїв світу (20 год.)

Популярні музеї світу: Афінський акрополь, Лондонський Тауер, Ватіканські музеї, Лувр, Дрезденська галерея, Британський національний музей, Метрополітен-музей, Музей Прадо у Мадриді, Єгипетський музей в Каїрі, Національний центр мистецтв імені Жоржа Помпіду, музей мадам Тюссо та її воскові фігури, Пекінський імператорський музей, Римська національна галерея та інші. Роль музею у збереження традиційної культури країни. Дитячі музеї світу та музеї Науки. 18 травня – Міжнародний день музеїв.

Практична робота.Віртуальні подорожі музеями світу. Складання заочних подорожей та реферативний опис музейних колекцій відомих музеїв.

6. Музейна збірка – основа музею. Шляхи і форми комплектування музейної збірки. Виставкова діяльність музею(20 год.)

Джерелознавчі і дидактичні особливості музейної збірки. Поняття та характеристика Музейного фонду України. Предмет музейногозначення, йогоцінність. Музейний предмет як засібнавчання, йогозагальнівластивості. Види музейних предметів: оригінал, справжняпам’ятка, раритет, реліквія. Музейніколекції, їхвиди. Види виставок: комплексні, тематичні, ювілейні тощо. Організація та проведення виставок.

Практична робота. Робота з колекціями. Систематизація та опис музейних предметів. Діджиталізація та цифровізація музейних зібрань. Підготовка тематичних планів виставок. Виконання індивідуальних творчих завдань.

7. Сучасні технології підготовки екскурсії (30 год.)

З історії екскурсійної справи. Основи екскурсознавства. Ознаки та функції екскурсії. Класифікація екскурсій. Методика підготовки та проведення екскурсії: очні, віддалений формат, комплексні на території.

Практична робота. Вибір теми екскурсії, підбір об’єктів, їх опис. Складання маршруту, плану екскурсії. Підготовка та опрацювання тексту екскурсії. Апробація тематичних і оглядових екскурсій з різними категоріями дітей та дорослих.

8. Організаційні засади музейної справи (20 год.)

Поняття менеджменту та маркетингу у музейній справі. Проблеми конкуренції на ринку дозвілля та туризму. Додаткові можливості музею для освіти молоді. Складання перспективного плану діяльності музею. Розширення

можливостей для його промоції. Використання методу проектної діяльності. Зв'язки з громадськістю. Організація реклами.

Практична робота. Розробка перспективного плану музею за методикою проектної діяльності. Підготовка матеріалів музею для прес-релізів, буклетів, статей та повідомлень з метою співпраці із засобами масової інформації. Розробка проєктів сувенірної продукції музею, символіки та матеріалів для презентації діяльності. Складання презентаційних карток для представлення музею в мережі Інтернет.

9. Перспективний план діяльності музею, участь у Всеукраїнських та регіональних культурологічни х програмах (14 год.)

Врахування змісту та напрямків Всеукраїнських та регіональних програм з дослідження та збереження культурної спадщини. Перспективи розвитку музею при закладі освіти. Складання плану-сітки подій. Участь у програмах дослідження та вивчення регіону. Популяризація оригінальних культурологічних проектів та пам'яток.

Практична робота. Підготовка дослідницьких і творчих робіт з метою участі у Всеукраїнських та місцевих краєзнавчих конкурсах, акціях, культурних програмах.

10. Звя'зки музею з державними та громадськими організаціями, творчими об'єднаннями. Форми презентації діяльності (20 год.)

Можливості сучасних електронних музейних ресурсів. Міжнародні музейні асоціації. ДіяльністьЮНЕСКО та ІКОМ, значення цих організацій. Вивчення та визначення кола партнерів та друзів музею. Форми і правила звернень до державних та громадських організацій. Підготовка матеріалів для сайту закладу освіти, органу місцевого самоврядування. Планування співпраці. Участь у міжнародних, всеукраїнських та регіональних проєктах, програмах, акціях. Очно-заочні форми презентації діяльності музею. Співпраця із засобами масової інформації.

Практична робота. Представлення матеріалів про музей у ЗМІ та соціальних мережах. Творчий звіт музею.

Вимоги до знань і вмінь учнів:

Гуртківці повинні ***знати:***

- Провідні музеї України, що найбільш задіяні у туристичній галузі.
- Типи і профілі музеїв в Україні.
- Різноманітні форми роботи музею.
- Основні етапи розвитку історичної регіоналістики та музеєзнавства як науки.
- Короткі біографії відомих українських вчених-дослідників українських земель.
- Провідні музеї світу.
- Основні характеристики музейного предмету.
- Види музейних виставок.

- Ознаки і функції екскурсій.
- Вимоги до інформаційних повідомлень про діяльність музею у засобах масової інформації та соціальних мережах.
- Міжнародні музейні асоціації та зібрання.

Гуртківці повинні***вміти:***
- Аналізувати рекламно-туристичну продукцію музеїв.
- Класифікувати музеї за формою власності та профілями.
- Підготувати повідомлення, презентацію, матеріали для екскурсій про відомих дослідників та музейників краю.
- Здійснювати віртуальні мандрівки музеями світу та України.
- Складати опис музейних предметів, простий план тематичної виставки, маршрут екскурсії.
- Організовувати та проводити краєзнавчий пошук за конкретною темою.
- Підготувати матеріали про музейні заходи у засобах масової інформації та соціальних мережах.

Гуртківці повинні **набути *досвід*:**
- Роботи у складі творчих груп, музейного активу.
- Участі у масових заходах музею.
- Збору матеріалів для виставок та експозицій.
- Опису та оформлення простих тематичних музейних збірок і колекцій.
- Участі в організації та оформленні виставок та експозицій музею.
- Проведення екскурсій музеєм та рідним містом, селищем, селом.
- Участі у Всеукраїнських та місцевих краєзнавчих заходах, Міжнародного дня музеїв та Міжнародного дня пам’яток історії та культури.
- Подорожей музеями краю та України.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА:

1. Байкєніч Г., Охрімчук О. Революція в музеї: посібник щодо оновлення змісту експозицій шкільних музеїв. Дніпро: ЛІРА, 2021. 188 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uinp.gov.ua/elektronni-vydannya/posibnyk-shchodo-onovlennya-zmistu-ekspozyciy-shkilnyh-muzeyiv-revolyuciya-v-muzeyi
2. Бєлікова М. Зайцева В. Основи музеєзнавства: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2015. 180с.
3. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посіб. / Ф. Вайдахер; пер. з нім. В. Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич. – Л.: Літопис, 2005. 280 с.
4. Верменич Я. Історична регіоналістика: навчальний посібник / Я. В. Верменич; відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. 412с.

5. Гайда Л. Музей у навчальному закладі / Лариса Гайда. – К.: Шкільний світ, 2009. 128 с.
6. Галасюк С., Нездоймінов С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності. К.: Вид-во: Центр навчальної літератури, 2017. 178 с.
7. Горовий А. Музеєзнавство в навчальному закладі / А. Горовий. – К.: Шкільний світ, 2011. 108 с.
8. Гохстрат Е., Гейн А. Теорія навчання Девіда Колба в музеї: Мрійник, Мислитель, Прагматик, Діяч. – К.: Видавець Чередниченко А. М., 2015. 96 с.
9. Дем'янчук Г, Дем'янчук Б, Дем'янчук А. Українське краєзнавство: сторінки історії. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2006. 296 с.
10. ЕкоУмберто. Як написати дипломну роботу: Гуманітарні науки. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. 224 с.
11. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник / В.К. Бабарицька, А.Я. Короткова, О.Ю. Малиновська. К.: Альтерпрес, 2012. 444 с.
12. Електронний ресурс «Музейна педагогіка». Педагогічний музей України – Електронний ресурс – Режим доступу: http://pmu.in.ua/category/museum_pedagogics/
13. Історичне джерелознавство: Підручник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф.Павленко. – К.; Либідь, 2002 488 с.
14. Каталог музеїв при навчальних закладах України / Упор. Л.А.Гайда. – Кіровоград: Лисенко В.Ф., 2012. 136 с.
15. Котлер Н, Котлер Ф, Котлер В. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів. –К.: ВД «Стилос», 2010. 528 с.
16. Лінда Норріс, Рейні Тісдейл. Креативність у музейній практиці / пер. з англійської А. Коструби, Г. Кузьо, О. Омельчук, Є. Червоного. – Київ: Видавець Чередниченко А. М., 2017. 192 с.
17. Маньковська Р. Музеї України в суспільно-історичних викликах ХХ–початку ХХІ століть. – Львів: Простір М, 2016.408 с.
18. Музеєзнавство: навч. посіб. / М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. К.: Знання, 2008. 428 с.
19. Музей: менеджмент і освітня діяльність. – Львів: Літопис, 2009. 224 с.
20. Основи краєзнавства :підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авт. за заг. ред. чл.-кор. НАНУ О.П.Реєнта. – Х. : ХНУ ім.. В. Каразіна, 2016. 276 с.
21. Основи пам'яткознавства / Під заг. ред. Гріффена Л. О., Титової О. М.: – К.: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2012. 380 с.
22. Пангелов Б. Організація і проведеннятуристсько-краєзнавчихподорожей : навч. посіб. / Б.П. Пангелов. – К. :Академвидав, 2010. 248с.
23. Петронівський В. Туристичне краєзнавство: навч. посіб. / В. Л. Петронівський, М. Й. Путинський. – К. :Знання, 2006. 575с.

24. Природнича музеологія: навч. посібник / О.С.Климишин, І.В. Шидловський. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 208 с.
25. Словник-довідник термінології музейництва / Р.Микульчак, П.Слободян, Є.Діденко, Т.Рак; Нац. Ун-т «Львівська політехніка». Л.: Вид-во Львівської політехніки, 2012. 126 с.
26. Теребейко Л. Формування компетентностей засобами шкільного геологічного музею // Педагогічний пошук: науково-методичний журнал. 2022, №1. С. 60-63 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1BAYRT4sn_VVe6IlkDitY03gmEmQUi5hj/view
27. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі. – Івано-Франківськ, 2002. 148 с.
28. Удовиченко І. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник / І. В. Удовиченко. – К.: Логос, 2017. 72 с.
29. Уривалкін О Історичне краєзнавство: навчальний посібник. – К.: КНТ, 2006. 296 с.
30. Федорченко В., Костикова О., Дьорова Т. Історія екскурсійної діяльності в Україні: навч. посібник. К.: Кондор, 2004. 163 с.
31. Формування у вихованців позашкільних навчальних закладів базових компетентностей : монографія / В. В. Вербицький, Л. М. Бондар, А. Е. Бойко, А. В. Корнієнко, Т. М. Крекотіна, О. В. Литовченко, О. П. Липецький, О. І. Любич, В. Л. Маринич, В. В. Мачуський, Н. В. Перепелиця, О. В. Просіна, Г. П. Пустовіт, Н. Ю. Сидоренко, Л. В. Тихенко. ;за ред. В. В. Мачуського. – Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. 330 с.
32. Шкільні музеї в Україні в першій половині ХХ сторіччя / Педагогічний музей України; [укладачі В.О.Гайдей, О.П.Міхно ; наук. консультант О.В.Сухомлинська]. – Вінниця: Видавець ФОП Кушнір Ю.В., 2020. 208 с.
33. Шкільне музейництво у біографіях і фактах / Педагогічний музей України, Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді ; [укладач : Л.А. Гайда; наук. консультант О.П. Міхно]. Вінниця : Видавець ФОП Кушнір Ю. В., 2022. 316 с.
34. Яковенко Н. Вступ до історії. – К. : Критика, 2007. 375 с.
35. Якубовський В. Музеєзнавство: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Видання друге, доповнене і перероблене. Кам'янецьПодільський, 2012. 352 с.